

INTER-ANTIQUARIAAT

Mefferdt & De Jonge

Deze catalogus is verschenen in het kader van PAN Amsterdam 14-21 november 2021.

Inter-Antiquariaat Mefferdt & De Jonge
Bernard Zweerskade 18
1077 TZ Amsterdam
T: 020 - 664 08 41
M: 06 - 53 73 74 22
E: interantiquariaat@chello.nl

www.inter-antiquariaat.nl

facebook.com/MefferdtDeJonge
instagram.com/MefferdtDeJonge

“Pourtraict du Jugement Universel – Iudici Universalis Paradigma” kopergravure op twaalf platen vervaardigd door **Pieter de Jode I** (1570-1634) naar het schilderij (thans in het Louvre) van **Jean Cousin de Jongere** (ca. 1522-1595), hier in een tweede staat gedrukt door **Pierre Drevet** te Parijs eind 17de-eeuw. Afm. 169 x 126,5 cm. Gemonteerd op linnen tussen stokken.

In de Bijbel is op verschillende plaatsen sprake van een einde der tijden: de Apocalyps, waarin overlevenden en doden geoordeeld zullen worden. Tijdens deze dag des oordeels keert Christus terug op aarde om recht te spreken.

Hoog in het midden zien we Christus, aan zijn voeten de wereldbol. Met zijn linkerhand heft hij een sikkels dreigend naar de ongelukkigen onder hem, het zijn zij die naar de hel zullen gaan. Bij de verdoemden zitten ook figuren van hoge rang die kronen dragen. Met zijn rechterhand gebaart hij zegevend naar de uitverkorenen, zij zullen in het hemels paradijs worden opgenomen. Links van Christus zien we Maria en links Johannes de Apostel, zij pleiten voor de verdoemden. De andere apostelen zitten om hen heen. Vanuit de wolken bazuinen engelen naar de aardse hel er onder, ze wekken de doden tot leven. Het kwade heeft vrij spel, demonen en monsters maken er de dienst uit, ze vertegenwoordigen de zonde van de mens. Nu wordt het kaf van het koren gescheiden. Op aarde staan de doden op uit hun graven om geoordeeld te worden. Degenen die het waard zijn, worden door engelen naar de poorten van de hemel gebracht. Via een trap, helemaal links, klimmen ze naar boven. De hemel is afgebeeld als een paleis met grote muren die zijn gebouwd om zondige onzuiverheden buiten te houden. De verdoemden gaan naar de hel. Die hel is overal. Skeletten voeren de doden roeiend af naar de buitenste duisternis. Anderen worden van een toren gestort, in een kerker gesmeten, door slangen gewurgd, geradbraakt of opgehangen.

De kijker wordt een spiegel voorgehouden. Het moment waarop de Apocalyps de wereld wegvaagt en het er op aankomt. Hoe heb jij je leven geleefd? Wordt het de hel of de hemel? Het herinnert de beschouwer dat eens de dag des oordeels zou komen en dat het dus wijs is om goed te leven. Want anders...

Onder de voorstelling een disclaimer: “dit paradigma, deze voorstelling, deze interpretatie, is bekeken, beoordeeld en perswaardig geacht door Laurentius Beyerlinck, licentiaat theologie, kanunnik te Antwerpen en censor van boeken.” De katholieke kerk zegt dus dat het waar is... Mensen mogen daar tegenwoordig een eigen mening over hebben, maar er kan niet ontkend worden dat deze voorstelling spectaculair is.

1. SPECTACULAIR LAATSTE OORDEEL

Kopergravure op twee gemonteerde bladen vervaardigd in **1595** door **Nicolaes Jansz. Clock**. Afm. 51 × 74 cm.

Tot de Nederlandse historische verhalenschat behoort al vijf eeuwen lang een verhaal over heldendaden van Hollandse kruisvaarders in Egypte. De meest gangbare versie (van rond 1470) gaat terug op het verhaal van de Haarlemse karmeliet Jan Gerbrandsz. van Leiden. Als volgt:

Tijdens de kruistochten naar het Heilige Land veroverden keizer Frederik I en andere vorsten, onder wie graaf Floris III van Holland een groot aantal steden en vestingen, “tot de woestijn Sur toe”. Omdat Jeruzalem te zwaar was verdedigd werd besloten Egypte aan te vallen om zo een goede onderhandelingspositie te krijgen voor de teruggave van Jeruzalem. Damietta (ook bekend als Damiata) was een grote goed verdedigde stad, het lag in de Nijldelta en was aan de noord-, oost- en westzijde omgeven door water. Aan de zuidzijde was een driezijdige muur gebouwd en zware kettingen blokkeerden de toegang tot de Nijl. Een sterk bastion beschermde de kettingen, de stad leek onneembaar.

Ondertussen verbond Willem van Holland, de jongere zoon van graaf Floris, zich met de Haarlemmers. Hij rustte een nieuwe vloot uit en volgde zijn vader naar het Heilige Land. Toen Willem de ligging en de situatie van Damietta doorzag, maakte hij met schrandere creativiteit een ijzeren rug aan zijn schip bij wijze van zaag en wachtte een gunstige wind af. Toen die eindelijk woei, maakte Willem het schip gereed, hees de zeilen, en voer naar de haven. En ziedaar, in het jaar 1219, door de massa van het op de wind zeilende schip en de scherpte van de inkervende zaag knapten de metalen bouten en braken de ijzeren kettingen. Zo lag de toegang tot de stad open en kon de christelijke zeemacht binnendringen, waarbij de Turken en Arabieren en alle overige heidense naties werden doodgeslagen.

Het verhaal loopt natuurlijk uit op de beloning van de helden, de Hollandse edelen voorop. Toen keizer Frederik zag wat voor uitnemende stad met onschatbare rijkdommen hij dankzij de inspanning van Willem van Holland in handen had gekregen, vergunde hij de groten van Holland onder het keizerlijke vaandel te strijden, en sloeg hij Willem tot ridder. Aan de Haarlemmers, die tot dan toe vier sterren op hun rode vaandel droegen, kende hij een zilverkleurig zwaard toe. De patriarch van Jeruzalem schonk hun het triomfteken van het heilige kruis, omdat zij zoveel achting hadden verworven in het Land van Belofte.

Maar de rol van de Haarlemmers lijkt een legende. Bronnen uit de dertiende eeuw noemen de Haarlemmers noch het zaagschip. Pas vanaf de veertiende en vijftiende eeuw duiken deze verhalen op. Binnen en buiten Haarlem werd het Hollandse bravourestuk verteld in historiewerken, bezongen in lofdichten en triomfzangen, verbeeld in prenten, schilderijen, glasramen en tapijten. Elke avond zijn vanuit de toren van de Grote Kerk in Haarlem de Damiaatjes nog te horen die herinneren aan de verovering van Damietta. Deze klokjes zijn ook verwerkt in het Wapen van Haarlem.

Boven de voorstelling op de prent zien we het nieuwe stadswapen en het jaartal 1188. Pas na de 16e-eeuw werd duidelijk dat de gebeurtenis niet tijdens de Derde Kruistocht in 1188, maar tijdens de Vijfde Kruistocht in 1219 had plaatsgevonden. Als het al waar was...

Deze gravure van Nicolaes Jansz. Clock is de oudst bekende voorstelling van het doorzeilen van de ketting. Het schip van Willem, waarop honderden pijlen en speren worden geschoten, voert een vlag met Hollandse Leeuw en een met het oude wapen van Haarlem (met alleen een dorre boom), alsmede een wimpel met dubbelkoppige adelaar van het Heilige Roomse Rijk.

2 – HET DOORZEILEN VAN DE KETTING VAN DAMIETTA

Hic depicta vides clari musaionta trophæi
 Phœdri in lauro, alij annalibus trita posita
 Et cœlestis mœchæ, invictæ robore, virtutis
 Quis et daret muneris, vides in castris lectæ

Amantem miris seruat deinde Latinam
 Instructamq; mochi cui res aspidæ resistant
 Et cœlestis rixæ, solusq; alius affligentis catervæ
 Jovis virtutis nulla est vna quolibet illa

Intrepide pernamq; illic, saeva plerumq;
 Conturbantq; variæ aditus, subreptisq; maleficos
 Perminisq; alios infesta mole, laboris
 Quis Hædemonis pueri, sua vincula ausos,

Atremum, maledictæ datus, facinulo perenne
 Quam Poluplacæi classe, est infecta per vides
 Et nobis, viderem, est tantum superis signum
 Longæq; daret infirmitas plura Phœnices

"Tabula Rotterodami Novissima", kopergravure van **Adriaen Schoonebeek**, 3e staat (van 4) uitgegeven door **Carel Allard** rond 1708, later met de hand gekleurd. Afm. 46 x 55,5 cm.

Op deze gedetailleerde kaart van Rotterdam is elk huis, iedere brug, windmolen, kerk, etc. afzonderlijk afgebeeld. Er liggen zo'n twintig boten en schepen in de Maas vóór de stad, en nog veel meer in de brede grachten. De tuinen, velden en verspreide huizen en windmolens net buiten de omringende stadsgracht zijn ook weergegeven.

De kaart werd vervaardigd rond 1689 door de Amsterdamse kunstenaar en graveur Adriaen Schoonebeek. Hij had het vak geleerd bij Romeijn de Hooghe en was ongetwijfeld verantwoordelijk voor de prachtige geëtste decoratie, geheel in de stijl van zijn meester. Jacob Allard publiceerde de kaart in de tweede bekende staat, maar diens oudere broer Carel Allard werkte deze uitgebreid bij toen hij de huidige derde bekende staat publiceerde.

De legenda is omzoomd met putti, bloemen en een rijke oogst. Onder de stadsdriehoek een rijke allegorische voorstelling. In het midden de stedenmaagd met lans en stadswapen, Mercurius duidt op de handelsgeest van de stad, Neptunus op haar ligging aan het water; Minerva de godin van de wijsheid draagt een speer met vaandel en "SPQR" [de senaat en het volk van Rotterdam]; een Ottomaan met kameel, een indiaan, een leeuw, een afrikaan met struisvogel duiden op betrekkingen met alle windstreken; de satyr die de Schienimf (geheel links) verleidt en de Hoorn des Overvloeds duiden op de welvaart en ook de Maas brengt vis voort.

“Amsteldaemi Novissima Delineatio” [nieuwste weergave van Amsterdam], kopergravure vervaardigd door **Petrus Schenk** tussen **1680-1688**. Later met de hand gekleurd. Afm.: 37,5 x 47,5 cm.

Pieter Schenk (1660-1713) droeg de kaart op aan Johannes Hudde, burgemeester van Amsterdam van 1672 tot 1603. Zijn wapen staat links onder naast de plattegrond.

Rond het kaartbeeld zijn putti getekend. Deze houden de gordijnen open en dragen het stadswapen (links) en het stadszeegel (rechts). Midden onder het kaartbeeld zien we de stedenmaagd, geflankeerd door onder andere de zeegod Neptunus, handelsgod Mercurius en de riviergod van het IJ. Onder het kaartbeeld een profiel van Amsterdam vanaf de IJ-zijde. Door het grote aantal schepen wordt het zicht op de wal, voor een groot deel, weggenomen. Er zijn alleen kerken en een enkele koepel te herkennen.

We zien op de kaart ook dat de eilanden Marken en Uilenburg volgebouwd zijn. Die eilanden werden destijds vooral bevolkt door Joodse vluchtelingen afkomstig uit Oost-Europa die in Amsterdam een goed heenkomen zochten.

Wandkaart gedrukt van vier door **Gerrit de Broen jr.** gegraveerde koperen platen, uitgegeven door **Johannes Covens & Zn. 1789-1790**. Later met de hand gekleurd. Afm. (prent): ca. 95 x 116 cm.

Deze plattegrond van Amsterdam gemaakt door Gerrit de Broen, verscheen voor het eerst in 1724. De kaart werd gedurende bijna zeventig jaar zes maal opnieuw uitgegeven. Enerzijds was dat om kosten te besparen, niet alleen de aanschaf, maar ook de vervaardigingskosten waren hoog en het was goedkoper om de kaart een beetje bij te werken dan telkens opnieuw te maken. Anderzijds veranderde er na de vierde stadsuitleg niet zo heel veel meer. De stad lag 'voltooid' binnen de Singelgracht en door de verslechterde economie stagneerde de verdere ontwikkeling.

De kaart berust op een zeer nauwkeurige kartering van de stad. De plattegrond is zo schaalvast dat hij bijna naadloos op een hedendaagse kaart past! Een enorme prestatie als men bedenkt dat plattegronden in de 18de-eeuw puur door het opmeten van het land in kaart zijn gebracht.

Minder nauwkeurig is de weergave van de bebouwing. Anders dan op oudere vogelvluchtkaarten heeft De Broen gekozen voor de suggestie van een zeer gedetailleerde kaart. Maar als je goed kijkt, zie je dat behalve de openbare gebouwen de huizen bijna allemaal dezelfde vorm en detaillering kennen. Afgezien van de bebouwing, is de stad daarnaast bijzonder 'leeg', nergens zie je bijvoorbeeld bomen aan de grachten. Het eindresultaat is een zeer rustig, zeer evenwichtig kaartbeeld. Een geordende stad. Een beeld dat in de achttiende eeuw op prijs werd gesteld.

Aan de weerszijden van het titellint houden putti de wapenschilden vast, links het schepenzegel met een stedenkroon, rechts het stadswapen met de keizerskroon. Een van de putti draagt een roedenbundel en een spiegel met slang, de symbolen van overheidsgezag en bedachtzaamheid, die verwijzen naar een verstandig stadsbestuur.

De decoratieve patronen in de begroeiing van de Nieuwe Plantage zijn ontstaan in de fantasie van De Broen. Hij verwerkt zijn eigen initialen GDB in 'Park I'.

“Amsterdamse Kermis vertonende de Burgerij in de Wapenen”. Getekend en geëtst door **Daniël Marot**, gedrukt van twee koperplaten in 1686 door Jacob Gole in de Nieuwe Vijzelstraat bij de Prinsengracht te Amsterdam. Afm. 64,5 x 92,5 cm.

In de zeventiende eeuw trokken eenmaal per jaar de schutters in volle uitrusting met vaandels en slaande trom door de stad om op een centrale plaats de wapens te presenteren. (In 1697 werd dit gebruik afgeschaft.)

We zien hier de Amsterdamse schuttersregimenten op de Dam aangevoerd door kolonel Dirk Munter. De belangstelling voor de parade is enorm. Rijen dik slaan toeschouwers het spektakel gade, mensen zijn op de daken geklommen en hangen uit de ramen om het zien. Op de Vijgendam (rechts voor de Vismarkt) is een opstootje.

Schutters waren goeude burgers die zich een deel van hun tijd inzetten als gewapende burgerwachten. Iedere mannelijke burger tussen de 18 en 60 jaar die zijn eigen wapenuitrusting kon betalen was in de zeventiende eeuw in principe lid van de schutterij. Als semi-militaire organisaties dienden ze recht en orde in de steden te bewaren.

Een aantal schutters tezamen, meestal rond de dertig, vormde een korporaalschap onder leiding van een sergeant. Vanaf 1650 bestond één compagnie of burgervandel uit drie korporaalschappen. In 1650 werd het aantal compagnieën van twintig uitgebreid naar 54. Een compagnie werd geleid door een kapitein met direct naast zich een luitenant. Elk burgervandel had daarnaast een vaandrig of vaandeldrager. Een aantal compagnieën tezamen vormde een regiment. Vanaf 1650 waren er vijf regimenten, waarvan elk een andere kleur had: oranje, geel, blauw, wit en groen. Deze vijf regimenten werden door twee kolonels aangevoerd. Rond 1672 waren er ongeveer 20.000 schutters.

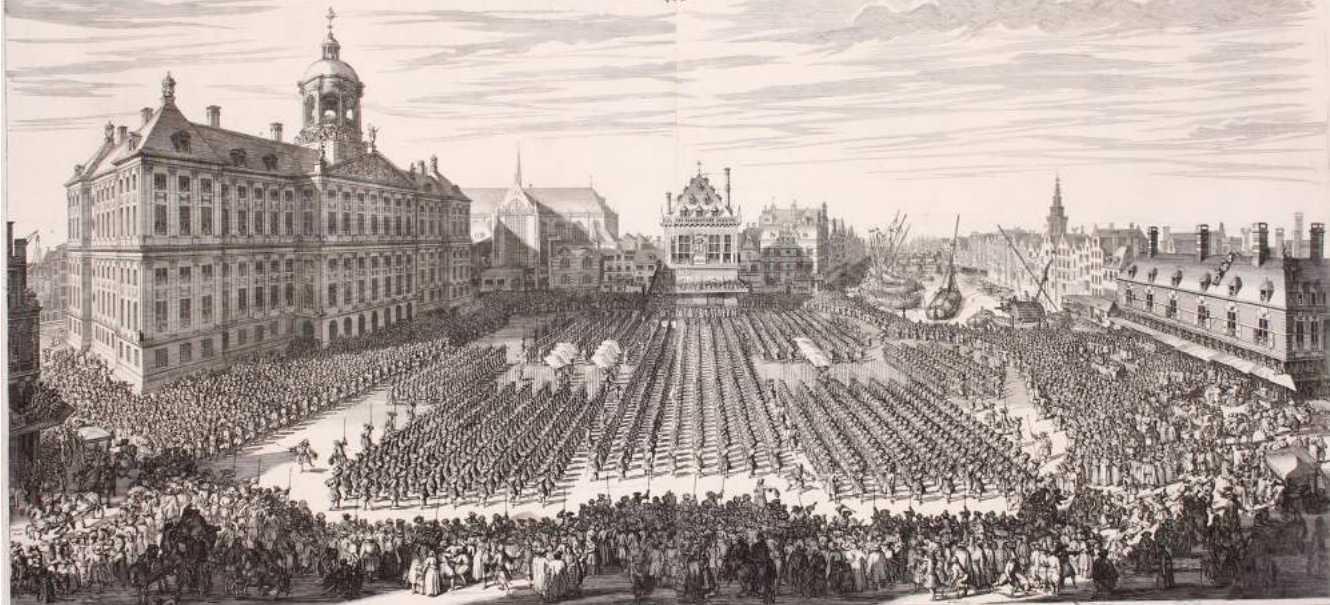
Elke wijk van Amsterdam had één zo’n compagnie. De kapiteins hadden toezicht over hun wijk en werden om die reden wijkmeesters genoemd. De schutters waren over het algemeen woonachtig in de wijk die zij dienden. De verschillende compagnieën kwamen samen in één van de drie doelen, de schuttersverenigingen, waaraan ze gelieerd waren.

De schutters hadden een aantal belangrijke taken. Zo moest iedere schutter de wacht houden. De wacht was onderverdeeld in een dag- en nachtwacht bij een van de stadspoorten en bomen (bescherming van de toegang tot Amsterdam via het water). De eerste hoofdwacht was gesitueerd in het stadhuis zelf. De schutters hielden de wacht op de begane grond in een ruimte naast de vierschaar (het bestuur). Hun officieren hadden tijdens de nachtwacht de justitiekamer op de bel-etage tot hun beschikking. Elke ochtend haalden twee jonge officieren bij één van de burgemeesters thuis de sleutels op voor de poorten en bomen en brachten deze later op de dag weer terug. Daarnaast werden de schutters ingezet bij brand en oproeren in Amsterdam en bij groot gevaar aan de landsgrenzen. Dit laatste kwam geregeld voor tijdens de oorlog tegen Spanje. De stedelijke burgervandels werden dan naar de garnizoenssteden uitgezonden om de troepen aan het front te assisteren. Als laatste werden de schutters ingezet bij het innen van stedelijke belastingen of het collecteren voor gevangenen christenen.

In 1907 is de Schutterij van Amsterdam in ruste gegaan nadat het Nederlandse leger en de Politie de taken van de Schutterij van Amsterdam hadden overgenomen.

6—AMSTERDAMSE SCHUTTERIJ OP DE DAM

Amsterdam. Nieuw verdracht in Burgers en de Waarden der Democratische en de Groot, Adel, Burgermeesteren, Ridders en Amsterdam Representanten der Bourghe van de Amst. Salons met Legation der Burgemeester.

Ad. Groot. Representant
Ad. Groot. Representant
Ad. Groot. Representant

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Ad. Groot. Representant
Ad. Groot. Representant
Ad. Groot. Representant

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Ad. Groot. Representant
Ad. Groot. Representant
Ad. Groot. Representant

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Ad. Groot. Representant
Ad. Groot. Representant
Ad. Groot. Representant

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Ad. Groot. Representant
Ad. Groot. Representant
Ad. Groot. Representant

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Ad. Groot. Representant
Ad. Groot. Representant
Ad. Groot. Representant

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

“Vertooninge van de ontsachlyke Spaansche krygs vloot, in den jaare 1588.” Ets vervaardigd door **Jan Luyken** voor Jean le Clerc's *“Geschiedenissen der Vereenigde Nederlanden”*, uitgegeven door Zacharias Chatelain tussen **1730-1738**. Afm. 27 x 35 cm.

De Spaanse koning Filips II probeerde tijdens de Spaans-Engelse Oorlog vanaf de Vlaamse kust Engeland binnen te vallen in het voorjaar en de zomer van 1588. De aanvalsvloot bestond uit 137 schepen met ruim 35.000 man.

De sterke kern van de Armada bestond uit logge zeekastelen met lichte boordkanonnen, gemaakt om vijandige schepen op korte afstand te bestrijden en te enteren. De Engelse schepen waren lichter en sneller, en maakten van de wind gebruik om aan de gunstige kant op lange afstand hun zwaardere kanonnen af te vuren.

Van het Spaanse aanvalsplan kwam niets terecht. Nederlandse schepen hielden een succesvolle blokkade in stand van de Vlaamse kusthavens. De Armada moest noodgedwongen voor de kust voor anker gaan, waar ze werden aangevallen door de Engelsen. Toch wist de Spaanse vloot zich na deze Slag bij Grevelingen weer te herstellen en konden veel schepen ontsnappen naar het noorden. De ets toont de zeeslag tussen de Spaanse en gecombineerde Engelse en Nederlandse vloten in Het Kanaal. Op de voorgrond wordt een groot Spaans fregat beschoten door een klein Hollands schip met het vaandel van de stad Leiden. Op de terugreis vergingen veel schepen op de Ierse kust. Uiteindelijk keerden er maar iets meer dan 60 schepen van de onoverwinnelijk geachte Spaanse Armada terug; slechts 10.000 bemanningsleden overleefden de ramp.

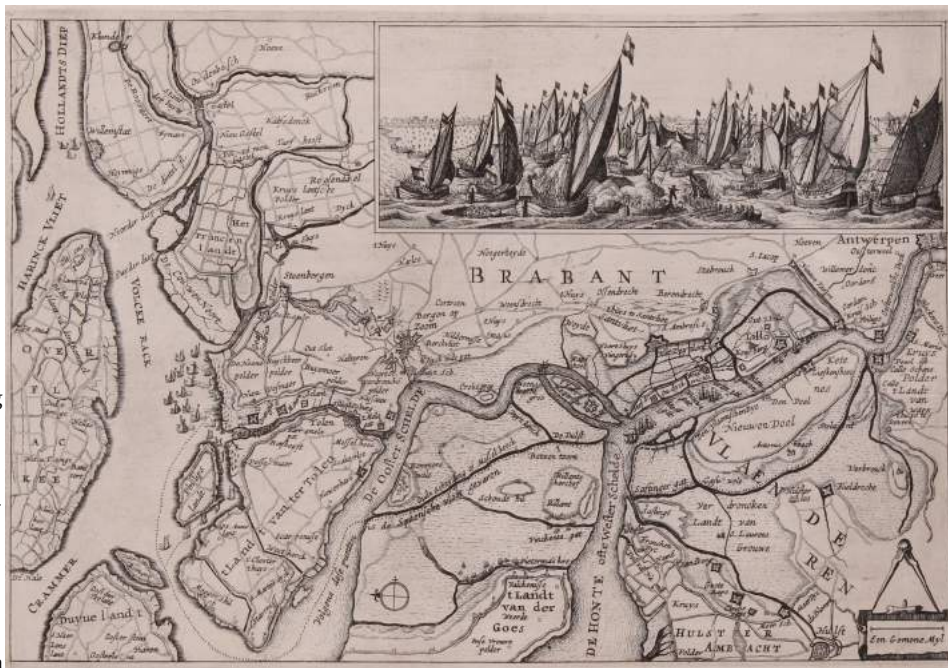
Ets vervaardigd door **Claes Jansz. Visscher** in **1631**. Afm. 23,5 x 34 cm.

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog had Isabella van Spanje, de landvoogdes in de Nederlanden, het plan opgevat om Holland en Zeeland van elkaar te scheiden om zo de Schelde en daarmee de toegang tot Antwerpen te beheersen. Een vloot van meer dan 100 schepen voer de Zeeuwse wateren op varen met als doel de Ooltgensplaat, de zuidelijke oever van het Volkerak en Willemstad te veroveren.

Prins Frederik Hendrik stuurde als reactie een vloot van 50 schepen die tezamen kwam op de Schelde bij Saeftinghe. De Staatse vloot dwong de Spanjaarden het Slaak op, een nauwe geul onder invloed van het getij. Hierop viel de Staatse vloot aan. Als gevolg van de onverwachte aanval, de onbekendheid van de Spanjaarden met het terrein en de opkomende mist ontstond onder de Spaanse manschappen verwarring, gevolgd door algemene paniek. Met tientallen tegelijk sprongen de Spanjaarden in het water om via de slikken het vasteland te bereiken in de hoop niet in handen van de Zeeuwen te vallen. Daar werden zij echter opgewacht door Staatse soldaten, gelegerd in de forten van de Linie van de Eendracht en werden ruim 4000 manschappen door het leger van Frederik Hendrik krijgsgevangen gemaakt.

De Spaanse scheepsmacht was vernietigend verslagen. De Schelde bleef sindsdien vast in Zeeuwse handen. Van het hout van de veroverde Spaanse schepen zijn in 1632 bruggen gemaakt over de rivier De Eendracht.

Op de kaart zien we waterwegen, kreek en ondergelopen land tussen Bergen op Zoom, Zandvliet en Antwerpen. De vaarroutes zijn aangegeven die de Staatse en Spaanse vloeden namen voor de Slag op het Slaak. Rechtsboven een inzet met een voorstelling van slag op 12-13 september 1631.

“China”, kopergravure gemaakt door **Gerard Mercator** uitgegeven te Amsterdam in 1633 door **Jodocus Hondius**. Later met de hand gekleurd. Afmeting: 34 x 47 cm.

Van de landen in het Verre Oosten werd China gezien als de rijkste en meest mysterieuze en de missionarissen van de jezuïeten behoorden tot de eersten die de gevaarlijke reis maakten.

Geografisch gezien is de kaart een interessante reeks feiten en fabels. De kaart bevat slechts rudimentaire geografische informatie, aangezien er in het begin van de zeventiende eeuw eigenlijk heel weinig bekend was over de regio. Het meest opvallende van de kaart is de uitgestrektheid van het schiereiland Korea en de manier waarop Chinese muur is afgebeeld (400 leuga lang beschermt zij het Chinese rijk tegen de Tartaren). Er wordt ook verwezen naar “waar de koning van China zijn zetel heeft”. Ondanks de vreemde vorm van het land, is gepoogd om verschillende provincies te laten zien en zijn er meerdere grote steden aangegeven. Het binnenland van China wordt gedomineerd door verschillende grote meren en het mythische “Chiamai Lacus” vormt de bovenloop van vijf grote rivieren in het noordoosten van India.

Zoals altijd op vroege kaarten loert een zeemonster naar een nietsvermoedend schip, een koopvaarder die onderweg is op wat wordt aangeduid als “*Chinensis Oceanus*”. De eilanden van Japan staan ook op deze prachtige kaart, samen met de afbeelding van een Japans vaartuig. In een van de cartouches zien we een voorstelling van hoe een Japanse 'misdadiger' aan het kruis is gebonden en door een Europeaan met een speer wordt bewerkt omdat deze christenen heeft gedood. De opdringerigheid van de jezuïeten die in Japan het Christendom wilden verspreiden, zorgde er uiteindelijk voor dat de buitenlanders werden verjaagd en vanaf 1616 de buitenlandse handel werd beperkt tot de havens van Hirado en Nagasaki. (Waar de Nederlanders -geen geloofszendingen, maar handelaren- ruim twee eeuwen de enigen waren die met Japan zaken deden.) Links op de kaart staat een zeilwagen (zoals vaker op vroege voorstellingen van China), met de mededeling dat de Chinezen een inventief volk zijn en dat zij wagen hadden uitgevonden waarmee men op de wind over de vlaktes kon zeilen. Marco Polo had al verteld dat deze veelvuldig in China voorkwamen.

9—RIJK EN MYSTERIEUS CHINA

“Le Royaume de Siam Avec les Royaumes qui luy sont Tributaires et les Isles de Sumatra, Andemaon, etc.” Kopergravure op twee samengevoegde bladen gemaakt door **Joachim Ottens** en uitgegeven door zijn zonen **Reinier** en **Josua**, omstreeks 1745 als deel van hun samengestelde atlas. In de tijd met de hand gekleurd. Blanco aan verso zijde. Afm. (plaatafdruk): 77 x 55 cm.

Deze fraaie kaart is een van de grootste en meest gedetailleerde kaarten van deze regio die in het begin van de 18e eeuw verscheen en beslaat een groot deel van Zuidoost-Azië en Oost-Indië, inclusief het moderne Thailand, Zuid-Vietnam, Cambodja, Maleisië, Singapore, Borneo, Sumatra en Java.

De Nederlandse, Franse en Engelse handelscompagnieën waren allemaal aan het begin van de 17e tot 18e eeuw actief in de regio, met het Koninkrijk Siam in een sleutelrol van het handelscentrum.

De details van de bevaarbare riviersystemen in het binnenland zijn goed, met name van de Mekong en de Chao Phraya. In het Koninkrijk Siam toont de kaart het fort van Bangkok, de oude Siamese hoofdstad Ayutthaya, het koninklijk paleis en de Nederlandse handelskolonie. In Cambodja worden de dorpen Ponompign (Phnom Penh), Longvek en opnieuw de Nederlandse handelsmissie beschreven. Tussen Cambodja en Cochinchina (Vietnam) wordt melding gemaakt van “Peuples Barbares” die in de bergen wonen. Het onderste deel van de kaart geeft details van de zuidelijke delen van het Maleisische schiereiland met Malakka “dat de Nederlanders in 1640 van de Portugezen namen”, Sumatra, Borneo en Java. Het vermeldt de “Estrecho de Cigapura” en toont het eiland dat in 1819 zou worden gesticht door Sir Thomas Stamford Raffles.

De kaart biedt prachtige details langs de kusten en noemt talloze forten, handelsmissies, nederzettingen en eilanden. Het toont ook de jezuïetenroutes tussen van de Straat Soenda via Batavia (Jakarta) naar Siam.

“Tetrarchia Ducatus Geldriae Neomagensis” [het Kwartier van Nijmegen van het Hertogdom Gelre], kopergravure uitgegeven door **Joan Blaeu** in 1660 als onderdeel van diens *“Atlas Maior”*. In de tijd met hand gekleurd. Afm. ca. 38 x 53 cm.

Het Kwartier van Nijmegen was het eerste van de vier kwartieren waarin het hertogdom Gelre was verdeeld, naast het graafschap Zutphen, het Overkwartier en het kwartier van Veluwe. Het kwartier van Nijmegen, met als hoofdstad de rijksstad Nijmegen, omvatte het gebied tussen Maas en Rijn met uitzondering van de graafschappen Buren en Culemborg en de Kleefse enclave Huissen. Het kwartier was verdeeld in Nijmegen, het Rijk van Nijmegen, Land van Maas en Waal, de Bommelerwaard en de Betuwe. Het kwartier had in Nijmegen ook een eigen universiteit.

De kaart is fraai versierd. Putti dragen de wapenschilden van Nijmegen, Tiel, Zaltbommel en (niet-ingevoerd) Culemborg en Buren. Het wapen van Gelre met hertogskroon staat rechtsboven. Onderaan een schaalstok die omzoomd is met alles waar het gebied zo rijk aan is.

“Kaerte van Suyt-Hollants grootste deel vervoatende geheel Rijnlandt ende Suytkenemerlandt mitsgaders een gedeelte van Delflandt, Amstellandt en het Sticht van Uytrecht, vertoonende al de steeden, dorpen, casteelen.” Kopergravure vervaardigd door **Claes Jansz. Visscher** in **1644** naar het ontwerp van Pieter Bruynsen uit 1591 en herdrukt door **Pieter van der Aa** in 1724. Later met de hand gekleurd. Afm. 48 x 58 cm.

De 16e-eeuwse kaart beschrijft hoe eertijds het Haarlemmer meer en Leidse meer niet met elkaar in verbinding stonden. Toen Claes Jansz. Visscher deze kaart uitgaf in 1644 waren de meren wel degelijk met elkaar verbonden en kon men vaststellen hoe veel land er inmiddels door het water was opgeslokt. Met enige weemoed wordt gemeld *“hoe men met de Wagen konde ryden van Haerlem door Vijf-huysen ende Nieuwerkerck na Amsterdam en Uytrecht”*.

Er bestonden in de 17de-eeuw plannen om de meren droog te maken, maar er was een sterke oppositie. Zo wilde Leiden zijn lucratieve visrechten niet kwijt en lag Haarlem dwars omdat het fors verdiende aan de scheepvaart door het drassige land. Daarnaast ontbraken de middelen en was er weinig vertrouwen in de technische haalbaarheid van een droogmakerij op deze schaal. Met het herdrukken van de kaart in 1724 willen de heren burgemeesters van Leiden de kwestie nogmaals onder de aandacht brengen.

Pas toen het water eind 1836 tot aan Amsterdam werd opgejaagd, besloot koning Willem I dat het meer moest worden drooggemalen. Dat gebeurde uiteindelijk met stoomkracht in 1848-1852.

“Urbis Traiecti ad Rhenum novissima et accuratissima delineatio” kopergravure gegraveerd door **Jan van Vianen**, uitgegeven door **Casper Specht** in **1695**, hier in een tweede staat uitgegeven te Amsterdam door **Reinier en Josua Ottens** tussen **1725-1750**. In de tijd met de hand gekeurd, met latere toevoegingen. Afm. 49 x 57,5 cm.

De opdracht van de kaart is omgeven door 42 familiewapens van leden van de Utrechtse vroedschap. Rechtsboven in een cartouche met mythische figuren, stad- en provinciewapen: *“De stad Utrecht is gesticht in 't jaar 60. Bemuerd tot de groote als tegenwoordig in 't jaar 930. Groot in syn omgang binnen de Wallen 1300 roeden. Bevat in sig 12 kerken, 13 gasthuysen, 120 straten, 50 stene bruggen en ontrent 6000 huysen. Vermaert door d'Academie. Heeft de schoonste plantagien en Maaljebaan van gants nederland.”*

Over de inhoud van deze vogelvluchtkaart is veel lofends te zeggen. Van de bestaande gedrukte kaarten van de stad Utrecht uit de 17de eeuw is er geen die cartografisch zo goed is als deze. De meetkundige verhoudingen van de grondvorm van de stad, alsmede van het gebied direct buiten de stadsmuur zijn veel beter alle andere.

De in opstand getekende bijzondere bebouwing, (kerken, gasthuizen, poorten, enz.) is waarschijnlijk geheel in overeenstemming met de werkelijke situatie van 1695. Jan van Vianen zal kriskras door de stad getrokken zijn om schetstekeningen te maken van de diverse gebouwen die hij naderhand in zijn atelier in het kaartbeeld inpaste.

De stad maakt een opvallend groene indruk door zowel in als buiten de stad getekende bomen en tuincomplexen. De weergegeven tuinpatronen zullen echter voornamelijk gefantaseerd zijn.

“Carte de la Suisse ajoutée au petit Atlas, avec la description des curiosités de ce pays.” [Kaart van Zwitserland toegevoegd aan de *Petit Atlas*, met de beschrijving van de bezienswaardigheden van dit land]
Lithografie gemaakt door **Johann Schmid** voor de *“Petit Atlas de la Suisse”*, uitgegeven door **Christian Sommerlatt** te Bern in **1840**. Later met de hand gekleurd. Afm.: 43 x 54,5 cm.

In de nasleep van de Julirevolutie in Frankrijk van 1830, werd het 'herstelde' Zwitserse *Ancien Régime* tegengewerkt door de liberale beweging. In de protestantse kantons dwong de plattelandsbevolking liberale kantonnale grondwetten af, deels door gewapende marsen naar de steden. Dit resulteerde in een conservatieve reactie in de katholieke kantons in de jaren 1830, waardoor het conflict uiteindelijk in 1847 tot een burgeroorlog leidde.

Deze mooie kaart is gemaakt in die roerige tijden. Het toont Zwitserland omringd door 22 stadsgezichten van Zug, Basel, Freiburg, Appenzell, Chur, Aarau, Sion, Lausanne, Genève, Neuchâtel, Bellinzona, Frauenfeld, St. Gallen, Schaffhausen, Solothurn, Glaris, Stanz, Altdorf, Bern, Zürich, Luzern en Schwyz.

Onder de voorstelling een guirlande met het rijkswapen van de Confederatie geflankeerd door 22 wapens van de kantons van toen.

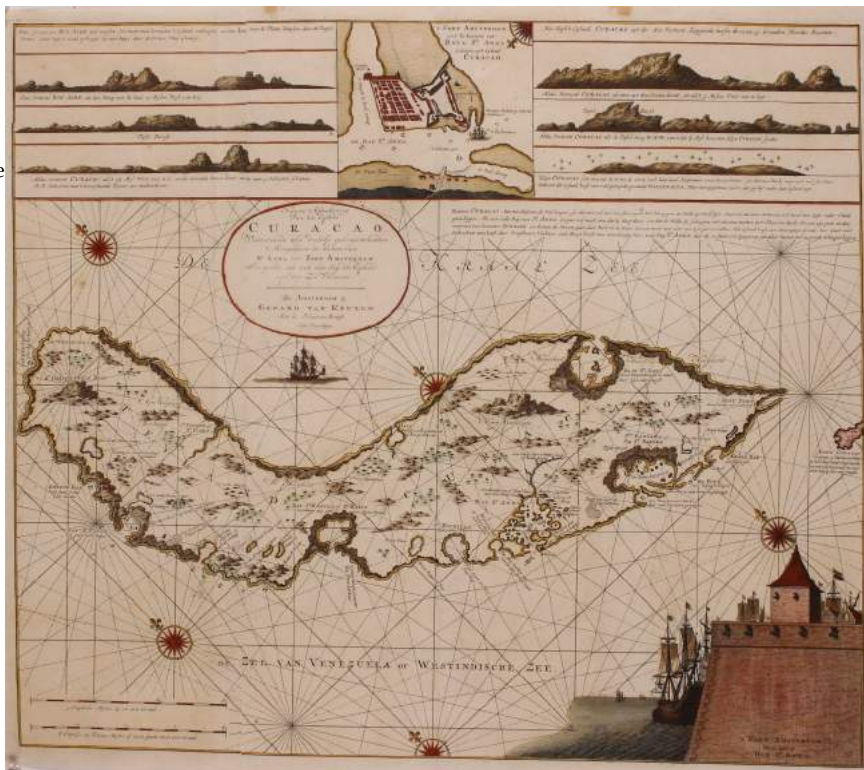
“Nieuwe Afteekening van het Eyland Curacao”, kopergravure, 1e staat (van 2) uitgegeven door **Gerard van Keulen** tussen **1715-1720**. Afm. 52 x 58,5 cm. Later met de hand gekleurd. Afm. 52,9 x 59 cm.

De WIC maakte Curaçao in 1674 tot vrijhaven waardoor het een sleutelpositie verkreeg in de internationale netwerken van met name de handel in slaven. Mede hierdoor werd het aan het eind van de 17e eeuw een van de welvarendste eilanden in het Caraïbisch gebied.

De kaart staat vol interessante details waar de zeiler iets aan heeft.

“Rontom Curacao, kan men digt aan de Wal lopen, soo dat men wel met een steen op de wal kan goyen, de Walle zijn heel styl. Daarom als men Ankeren wil moet men digt onder 't land gaan leggen. Als men inde Bay van St. Anna lopen wil moet men dat bij daeg doen: om dat de Wilde de scheepen met een tou moeten in trekken en om dat de stroom uyt gaet en dan moet men van beoosten Curacao om komen de stroom gaat daar hart om de West daerom moet men niet van bij 't gat vervallen: Dit Eyland heeft een steenagtige grond, hier wast veel stokvishout, men heeft daer Vruchtbaare Vlakten, inde bosse heeft men overvloedig vee: in de Bay St. Anna daer de A. staet is het Spanjaerts gat aldaer kunnen we wel 25 groote scheepen leggen.

St. Barabara baai is *“Baaytie voor barke daer veel vis wordt gevangen”*. In de Krake Bay (Caracasbaai) is een *“clip daer de scheepen aen vast maken”*. De Fuikbaai is *“voor kleine schepen”* en *“dese Bay is in de mont toegedempt”*. Klein Curaçao *“legt pas 3 voet boven water, is heel laag land vol gevogelte en wit van vogel mest. Bij nacht en moet men zich hier voor wagten.”* De Sint Joris baai is *“een onbequaam gat maer voor klein vaertuygh”*. In het binnenland zien we een *“vervalle capel”* en op meerdere plaatsen zijn *“vervalle huysen”* en *“sout panne voor ingesetene”*. Rondom de Sint Annabaai zien behalve Fort Amsterdam *“een Ronde Put of Kuyl daer men vers Water haalt”,* het *“Ruyters Quartier”,* een *“water plaets”* en een *“Plantagie”*.

“St. Eustache eine der Antillischen insuln in Nord-America welche 1781 von den Engländern, erobert und denen Holländern abgenommen worden/St. Eustache une des Isles d'Antilles dans l'Amerique du Nord la quelle fut prise aux Hollandois en 1781 par les Anglois” Koper-gavure vervaardigd door **Johann Baptist Bergmüller**, uitgegeven te Augsburg 1781. Later met de hand gekleurd. Afm. 30,3 x 42,5 cm.

Sint Eustatius met Fort Oranje was een belangrijke doorvoerhaven en het meest winstgevende bezit van de West-Indische Compagnie. In de 18de eeuw werd het wel de Gouden Rots genoemd. In 1779 legden meer dan 3000 schepen uit Europa, Amerika en Afrika aan op de rede van Oranjestad. Soms arriveerden er meer dan 20 schepen op een dag. Op de rede konden 200 schepen tegelijkertijd liggen.

Toen de Amerikanen in 1776 hun vrijheidssrijd tegen het Verenigd Koninkrijk begonnen, leverden de Nederlanders hen wapens via Sint Eustatius. Het Amerikaanse schip USS Andrew Doria, dat op 16 november 1776 met de nieuwe Amerikaanse vlag in top de Gallows Bay kwam binnenzeilen en saluutschoten afvuurde, kreeg in opdracht van gouverneur Johannes de Graaff 11 saluutschoten van Fort Oranje als antwoord. Het was de eerste keer dat een buitenlandse mogendheid de vlag van de Verenigde Staten eerde met een saluut. De Amerikanen interpreteerden dit onmiddellijk als de eerste officiële erkenning van hun onafhankelijkheid. De Engelsen verklaarden hierop Nederland de oorlog (de Vierde Engelse Oorlog) en namen Sint Eustatius in.

De Britse controle over Sint Eustatius duurde slechts tien maanden. Het eiland werd heroverd door Franse troepen in november van 1781, die het terug in 1784 aan de Nederlanders teruggaven. Commercie en handel werden hervat en de bevolking van het eiland bereikte zijn all-time high in 1790.

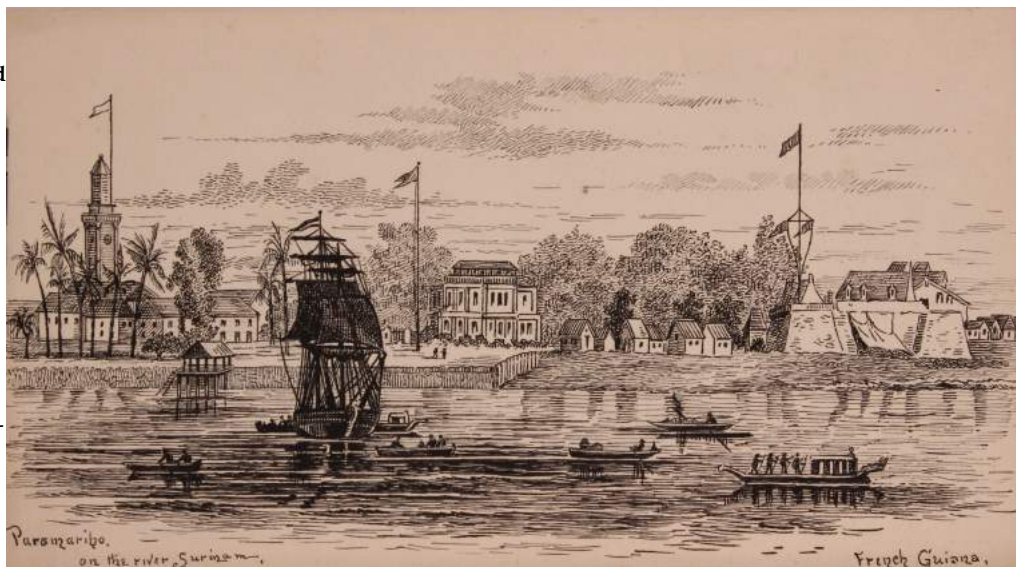

"Paramaribo on the river Surinam. French Guiana", pentekening vervaardigd **rond 1840** van de hand van **Alfred Bowyer Clayton**. Afm. 12,5 x 22,7 cm.

We zien de Waterkant te Paramaribo met rechts Fort Zeelandia, in het midden het Gouverneurshuis (tegenw.: Presidentieel Paleis) en links (met de toren) het Gebouw van Financiën (tegenw. Ministerie van Financiën).

Paramaribo had geen echte haven, eigenlijk was de hele Waterkant haven. Bij vloed konden schepen overal aanleggen, bij eb waren er drie punten verspreid over de kade waar men zogenoemde landingsplaatsen had ingericht. Er waren een steiger en voorzieningen om aan te meren, zodat de lading kon worden gelost en overgeslagen op kleinere schepen die met hun geringere diepgang de rivieren op konden varen.

Alfred Bowyer Clayton (1795-1855) was in de leer als historieschilder bij William Etty en exposeerde tussen 1814-1837 in de Royal Academy. Van zijn hand zijn vele gravures, maar hij werkte vanaf begin 1830 als lithograaf. Clayton vervaardigde in 1831 een serie lithografische prenten van de toen nieuwe Liverpool-Manchester-spoorweg. Hij besluit zijn loopbaan als architect in Liverpool.

Verovering van Olinda door admiraal Hendrick Lonq, 1630 en “Veroveringe van Rio Grande in Brasil. Anno 1633.” Etsen uitgegeven door **Johannes Janssonius** te Amsterdam in **1651** als deel van Isaak Commelin's *“Frederick Hendrick van Nassauw Prince van Orangien: zyn leven en bedryf”*. Later met de hand gekleurd. Afm. (plaatrand): 28 × 36,1 cm en 28,6 × 38,1 cm.

Na de successen van de kaperschepen van de West-Indische Compagnie (WIC) in 1627 en 1628, waaronder de verovering van de Spaanse zilvervloot door Piet Hein in het jaar 1628, had de WIC genoeg geld om de koloniale macht van de dominante Portugezen en Spanjaarden verder aan te tasten.

We zien de verovering van de stad Olinda te Pernambuco in Brazilië door een vloot van de WIC onder admiraal Hendrick Loncq in februari 1630. Boven een gezicht op Olinda vanaf het water met enkele brandende gebouwen. Onder de Hollandse vloot gelegen voor Olinda aan de Braziliaanse kust.

Olinda was de hoofdstad van de Portugese kolonie Pernambuco. In de 17e eeuw werd het Koninkrijk Portugal verenigd met Spanje. Gebruikmakend van deze periode van Portugese zwakte, werd het gebied rond Olinda en Recife bezet door de Nederlanders die toegang kregen tot de Portugese suikerrietplantages.

Ondanks de snelle en gemakkelijke overwinningen op de noordkust slaagde men er toch niet in om de hele Portugese kolonie te veroveren, waardoor de Portugezen een bedreiging bleven. In 1631 werd bij een Slag om Recife een aanval van een Spaans/Portugese Armada afgeslagen, maar in het binnenland wisten de Portugezen nog jaren stand te houden. Gesteund door nieuwe versterkingen vanuit de Republiek en enkele overlopers uit het Portugese kamp, waren de Nederlanders in staat meerdere capitaniën in het Noord-Oosten te veroveren zodat deze uiteindelijk in 1634 de kust van de Rio Grande tot aan Cabo do Santo Agostinho beheersten.

Op de onderste ets zien we de Braziliaanse kust met kasteel Tres Reyes aan de monding van de rivier Rio Grande (de huidige Rio Potengi). De naam van het kasteel werd na verovering in december 1633 veranderd in Keulen. Voor de kust en in de rivier liggen Nederlandse schepen voor anker.

“Plegtigheid van het Overgeeven der Vaandels enz. aan het Exercitie Genootschap Tot Nut der Schutterij”. Ets met gravure vervaardigd door **Noach van der Meer jr.** in **1786**, uitgegeven door **J. Sluytman van der Meer**. Later met de hand gekleurd. Afm. 43,5 x 50,5 cm.

In de tweede helft van de achttiende eeuw lijkt de bloeitijd van de Republiek der Verenigde Nederlanden voorbij. De financiële sector groeit nog wel, maar dat lost de grote werkloosheid niet op. In deze crisis komt een nieuwe politieke groep op. Het zijn burgers, die tot dan toe nauwelijks een stem hebben gehad in het lands- en stadsbestuur. Ze vinden dat het verval de schuld is van de stadhouder en van corrupte regenten. Deze kritische burgers eisen inspraak en toezicht en noemen zich ‘patriotten’.

De patriotten streefden vanaf 1781 naar meer inspraak voor de burgers op het bestuur. Hun tegenstanders schaarden zich achter de stadhouder, de prins van Oranje. De patriotten organiseren zich in ‘vrijkorpsen’, een soort verenigingen van gewapende burgers.

Op deze prent worden aan het Amsterdamse exercitiegenootschap “Tot Nut der Schutterij” twee vaandels aange-reikt door donatrices, vrouwen dus. Vrouwen deden niet mee aan de oefeningen, maar ze hadden er wel een functie. Zo symboliseerden ze de eer en morele zuiverheid van het genootschap bij belangrijke rituelen. Belangrijker was echter dat vrouwen verantwoordelijk waren voor de fabricage van praktisch alle ceremonieel tenue van de vrijkorporisten en dat het korps financieel werd gesteund door vele donatrices. Deelname gaf uitdrukking aan een openlijke politieke keuze. Voor het eerst zien we vrouwen op grote schaal aan het gepolitiseerde openbare leven deelnemen, als individu en als vertegenwoordigster van het vrouwelijk geslacht.

De ceremonie vindt plaats op het exercitieterrein van de schutterij in Amsterdam, bij de Buitensingel buiten de Leidsepoort (op de plek van het huidige Museumplein bij de Stadhouderskade ter hoogte van de P.C. Hooftstraat).

20 – VROUWEN IN HET OPENBARE LEVEN

“De Wacht van Cavalerie op Koningsplyn na de Heylige Weg”, tekening met pen en waterverf van een anonieme kunstenaar vervaardigd in 1787. Afm. (incl. titel) 25,8 x 34,7 cm.

De strijd tussen patriotten en Oranjegezinden escaleerde in Amsterdam in het voorjaar van 1787. De scheepstimmerlieden (oranjegezind) raakten slaags met de patriotten. De macht in Amsterdam werd gegrepen door de patriotten.

Stadhouder Willem V van Oranje was getrouwd met Wilhelmina, de zuster van de koning van Pruisen. Willem kreeg steun van zijn zwager. Op 13 september 1787 trok het Pruisische leger het land binnen.

In de herfst van 1787 kwam er een einde aan de revolutie van de patriotten. Toen stuurde de koning van Pruisen, de zwager van de Nederlandse stadhouder, troepen om de patriotten te bedwingen. In vier dagen was het verzet vrijwel overal gebroken en trok het leger op naar Amsterdam, het laatste patriotse bolwerk. Op diverse plaatsen rond Amsterdam werd flink gevochten tussen patriotten en Pruisen. Op woensdag 10 oktober capituleerde Amsterdam.

Op deze tekening lijkt de rust wedergekeerd. De cavalerie houdt in oktober 1787 de wacht op het Amsterdamse koningsplein. Een vader op de voorgrond toont zijn zoon de plek waar een maand eerder nog patriotten hadden gepara-
deerd.

Feestelijkheden bij het begin van de werkzaamheden aan de binnensluis te Katwijk, 1805. Tekening met pen, inkt en waterverf, toegeschreven aan **Adriaan Hanegraaff**. Afm.: 48,5 x 75,2 cm.

In de 12de eeuw was de monding van de Oude Rijn bij Katwijk verstopt geraakt. Om problemen met toestromend water op te lossen, ontstond een organisatie die we kunnen zien als het begin van het hoogheemraadschap van Rijnland. Sinds 1200 voerden de ambachten aan weerszijden van de Oude Rijn hun overtollig water af naar het noorden, in de richting van het Spaarne en het IJ. Toch bleef er behoefte bestaan aan een extra lozingsmogelijkheid bij Katwijk. Sinds het begin van de 15de eeuw werden plannen gemaakt om de Oude Rijn weer met de Noordzee te verbinden. In de jaren 1571-1572 werd een bescheiden uitwatering aangelegd. Deze bleek goed te functioneren, maar de oorlogsomstandigheden van de volgende jaren legden het werk van het hoogheemraadschap lam. De uitwatering verzandde en het doodlopende kanaal tussen de Oude Rijn en de duinen kwam bekend te staan als het Mallegat.

In de 17de en 18de eeuw werden er meerdere plannen voor een uitwatering bij Katwijk gemaakt, maar binnen het bestuur van Rijnland stuitten deze plannen steeds op verzet, met name van afgevaardigden van de stad Haarlem. Zij wilden de Rijnlandse uitwatering zoveel mogelijk door het Spaarne laten lopen. Het stromende water hield het Spaarne diep en dat was gunstig voor de scheepvaart. Pas in de nieuwe politieke verhoudingen na 1795 zou een stad een werk van algemeen belang niet meer kunnen tegenhouden.

In 1803 lag er weer een nieuw ontwerp, gemaakt door J.W. Conrad, samen met de landmeter Arie Blanken en de sluis- en molenbouwer S. Kros. In een openbaar rapport meldden de ontwerpers dat er rekening was gehouden met de scheepvaart, maar ze voegden er nadrukkelijk aan toe dat het algemeen landsbelang evenzeer was gediend met het drooghouden van Rijnland. Het werk zou bestaan uit een uitwateringskanaal ten noorden van Katwijk, een additioneel kanaal ten oosten van Katwijk aan den Rijn, een binnensluis en een buitensluis en een drietal bruggen. Dijkgraaf en hoogheemraden namen de conclusies over. Omdat ook aangrenzende waterschappen profijt zouden hebben bij de uitvoering van het plan, was het Rijk bereid de aanleg te subsidiëren. Het werk werd voortvarend aangepakt. Eind september 1804 kon het heien beginnen en in februari het graven van de put voor de binnensluis. Deze sluis was zo ontworpen dat zij tegelijk voor uitwatering en als stormvloedkering kon dienen.

Een geslaagd project kon rekenen op veel publiciteit. “Waterbouwkunst, rijk in wondren, vreest den stoutsten arbeid niet”, zongen de werklieden onder muzikale begeleiding bij de eerste steenlegging op 22 juli 1805. Het krioelde er van de mensen, onder wie een groot gezelschap van aanzienlijke mannen en vrouwen. Er werden toespraken gehouden, een driemaal herhaald hoezee werd aangeheven, het rood-wit-blauw gehesen en de verschillende soorten werkzaamheden gedemonstreerd.

We zien op de voorstelling de menigte, de rode daken van de bouwketen, de heistellage en de uitgegraven diepte waarop de sluisbodem gemetseld zal worden. Hier werd iets groots verricht, zo veel is duidelijk op dit panoramische overzicht van de gebeurtenis, waarschijnlijk getekend door Adriaan Hanegraaff, die als landmeter werkzaam was voor het Hoogheemraadschap Rijnland.

De werkzaamheden gingen door, ook toen de Bataafse Republiek ophield te bestaan. Op 21 oktober 1807 vond de eerste waterlozing plaats in bijzijn van koning Lodewijk Napoleon.

22 – EERSTE STEENLEGGING BINNENSLUIS MALLEGAT (KATWIJK)

“Amsterdam Gezigt genomen op den Dam. Vue prise sur la place du Dam.” Lithografie vervaardigd door Bachelier naar een tekening van N.M.J. Chapuy, uitgegeven **omstreeks 1850** door **Frans Buffa en Zonen** als deel van de reeks “Nieuwe Panorama's der Stad Amsterdam”. In de tijd met de hand gekleurd. Afm. (incl. titel) 31,5 x 43,5 cm

We zien de Dam in de richting van het Koninklijk Paleis en de Nieuwe Kerk. Op de voorgrond rechts de Nieuwe Beurs, naar ontwerp van architect Jan David Zocher. Dit neoclassicistische beursgebouw verving het oude verzakte beursgebouw van Hendrick de Keyser in 1845.

Het gebouw werd niet neergezet op de plaats van de oude beurs, op het Rokin (daar waar tegenwoordig de Industriële Groote Club huisvest), maar aan de noordzijde van de Dam, op het Damrak, ter plaatse van de Vismarkt. De vismarkt was al verhuisd naar de noordzijde van de Nieuwmarkt.

Het ontwerp viel niet bij iedereen in de smaak, maar er waren ook praktische bezwaren. Vanwege het open binnenhof en omdat de nieuwe beurs, in tegenstelling tot die van

De Keyser, naar het zuidwesten gericht was, had men, vooral 's winters, vaak last van ijzige tocht. Spottend sprak men dan ook van ‘het togtige wonder van Amsterdam’. De breedte van het Damrak op de hoek van de Dam bedroeg slechts 15 meter. Toen de beurs gebouwd werd was dit geen probleem, maar toen een paardentramlijn langs het Damrak werd aangelegd naar het Centraal Station, ging dat maar net. Bovendien nam de welvaart na omstreeks 1870 steeds meer toe, waardoor de beurs nu ook te klein was geworden. Het pand werd uiteindelijk gesloopt in 1903 toen Beurs van Berlage haar deuren opende. Thans staat op deze plek de Bijenkorf.

23— GEZICHT OP DE DAM MET DE BEURS VAN ZOCHER

“Gezicht genomen van het Paleis. Vue Prise du Palais”, lithografie naar het ontwerp van Augustus Wijnantz, uitgegeven omstreeks 1850 door Frans Buffa en Zonen als deel van de reeks “Nieuwe Panorama's der Stad Amsterdam”. In de tijd met de hand gekleurd. Afm. (incl. titel) 32 x 43,7 cm.

Vanuit vogelvlucht perspectief zien we de Dam links de ingang van de Nieuwendijk, het gebouw van de Algemeene Postwagen Onderneming van Van Gend & Loos, de Beurs van Zocher (thans staat hier De Bijenkorf), met daarachter het nog ongedempte Damrak en het IJ. In het midden, daar waar tegenwoordig het Nationaal Monument staat, het Commandantshuis dat diende als zetel voor de schuttersraad en schutterij. Het Commandantshuis stond letterlijk in een kwade reuk vanwege een groot openbaar toilet aan de achterzijde.

Rechts (vooraan) Beurssteeg en de Vijgendam (vanaf 1957 heet het hier Rokin).

“De Heerengracht”, “Heerengracht by de Warmoesgracht” en “Haringpakkery, en brug van de nieuwe stads herberg” lithografieën uit de serie “Nieuwe gezigten van Amsterdam en omstreken” vervaardigd ca. 1850 door Theodoor Fourmois naar het ontwerp van **Cornelis Springer** en uitgegeven door **Frans Buffa & Zn.** In de tijd met de hand gekleurd. Afm. (voorstellingen) 16 x 22 cm.

Op de eerste litho zien we vanaf de Vijzelstraat richting de Leidsestraat, de Gouden Bocht van de Herengracht met op de achtergrond links de ingang van de Nieuwe Spiegelstraat. Aan dit fraaie stukje Herengracht met statige classicistische huizen, woonden in de 17de- en 18de-eeuw de rijkste Amsterdammers.

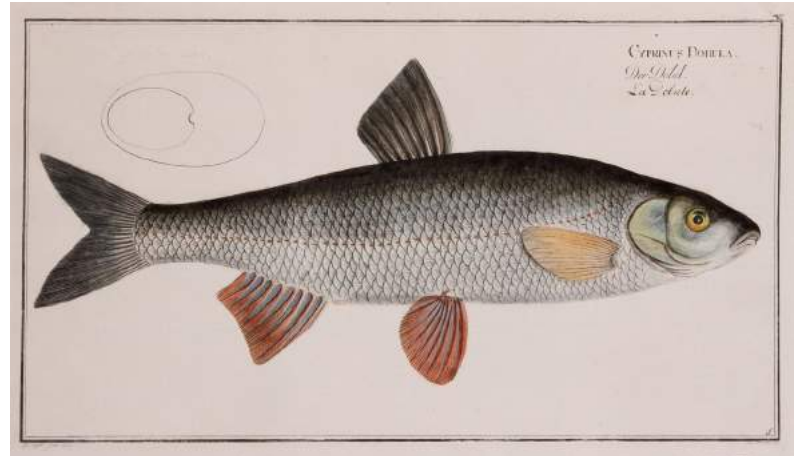
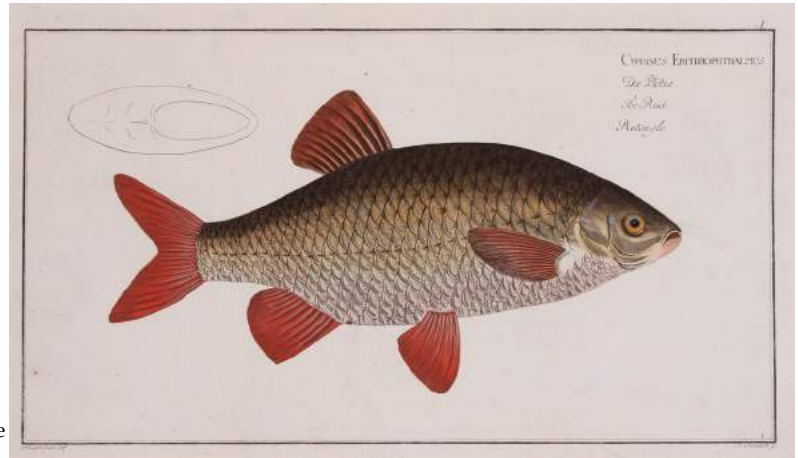
Op de tweede, zien we de Herengracht bij de voormalige Warmoesgracht. Om het wegverkeer te verbeteren werd in 1885 in Amsterdam de aanleg van de Raadhuisstraat bekend gemaakt, zodat men over een noodzakelijke, en tevens ‘schoone’ verbindingsweg met de westelijke stadsuitbreiding kon beschikken. Daartoe werd in 1894 de Warmoesgracht gedempt, een korte, prachtige gracht met flinke bomen. We zien de Herengracht vanaf de bewuste Warmoesgracht. Een aantal van de monumentale panden aan Herengracht (en Keizersgracht) zijn bij het doorbreken van de Raadhuisstraat gesloopt.

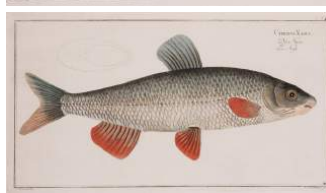
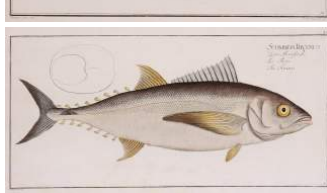
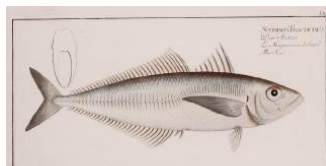
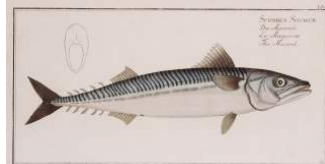
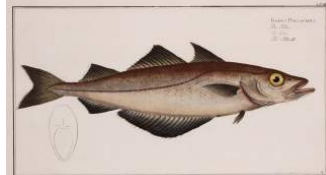
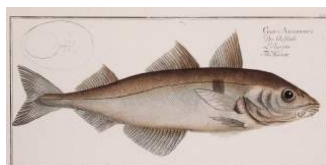
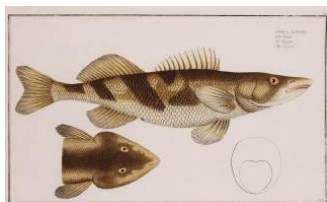
Op de derde zien we de Prins Hendrikkade vanaf de nieuwe Stadsherberg naar de (tegenwoordig gedempte) Martelaarsgracht. Rechts op de achtergrond de koepel van de Ronde Lutherse Kerk. Het gedeelte van de Prins Hendrikkade bij deze hoek werd Haringpakkery genoemd, omdat hier door de haringpakkers de haring werd gezouten en gekuipt. De haringpakkersstoren werd gesloopt in 1829.

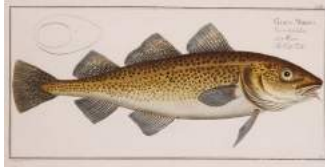
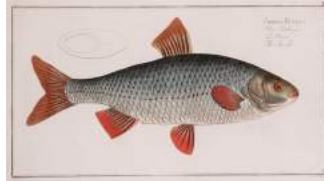
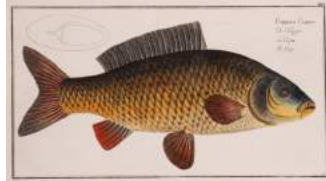
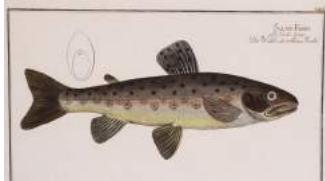
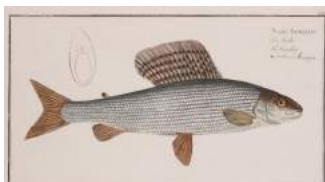
42 kopergravures gemaakt door **Ludwig Schmidt** en **Gabriel Bodenehr** naar de tekeningen van **Krüger jr**, voor **Marcus Elieser Bloch's** "*Allgemeine Naturgeschichte der Fische*" gepubliceerd in Berlijn tussen **1782 en 1795**. In de tijd met de hand gekleurd. Afmeting: elk ca. 19 x 38 cm.

Marcus Elieser Bloch (1723-1799) was van eenvoudige, joodse afkomst. Hij studeerde medicijnen in Berlijn en Frankfurt (Oder) en hij vestigde zich als arts in Berlijn. Daar verkeerde hij in het gezelschap van ontwikkelde joden, leden van de Haskala (een joodse variant op de Europese Verlichting).

Bloch liet een groot oeuvre na van publicaties over diverse natuurhistorische onderwerpen. Zijn belangrijkste werk is de *Allgemeine Naturgeschichte der Fische* dat tussen 1782 en 1795 in 12 delen verscheen. De hierin opgenomen kopergravures zijn niet alleen van wetenschappelijke, maar ook van grote artistieke waarde. Dit werk was tijdens het leven van Bloch en ook nog lang daarna het belangrijkste werk over vissen. Bloch nam weinig tekst van andere auteurs over en baseerde zich vooral op het materiaal uit zijn eigen collectie. De afbeeldingen staan bekend om hun schoonheid en de prachtige handkleuring, het wordt door velen beschouwd als het fraaiste van alle werken over ichtyologie.

“Plan routier de la ville de Paris divisé in 12 arrondissements en 48 quartiers.” Kopergravure vervaardigd door **Eustache Hérisson**, uitgegeven door Jean in **1836**. In de tijd met de hand gekleurd met latere toevoegingen. Afm.: 56 x 74 cm.

Na de Napoleontische tijd was Frankrijk niet langer de dominante macht die het vóór 1814 was geweest, wel speelde het een belangrijke rol in Europa op economisch, cultureel, diplomatiek en militair vlak. Frankrijk was sterk gecentraliseerd, alle beslissingen werden in Parijs genomen.

De restauratie bracht vrede en algehele welvaart. Frankrijk herstelde van de spanning en chaos die voortvloeiden uit de oorlogen, moorden en de verschrikkingen van twee decennia ontwrichting. Publieke gelden groeiden aanzienlijk en de nationale begroting vertoonde elk jaar een overschot. De particuliere banken sector groeide enorm waardoor Parijs, samen met Londen, een financieel wereldcentrum werd. Het communicatiestelsel werd verbeterd, wegen werden verbeterd, kanalen verlengd en stoombootverkeer gemeengoed.

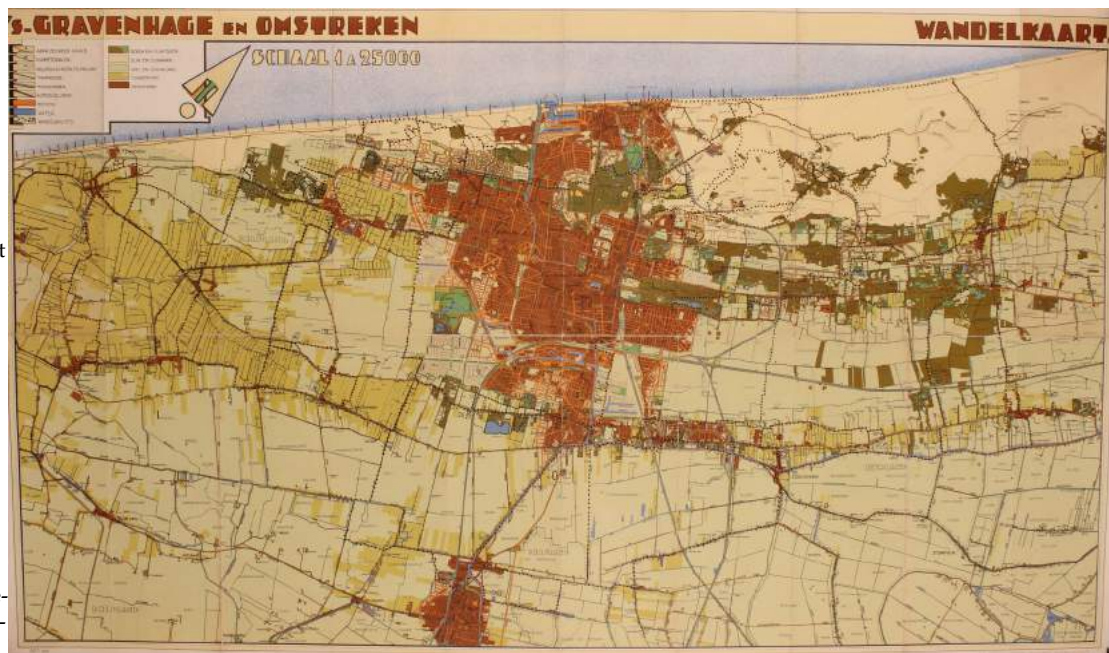
De kaart is omgeven door 16 stadsgezien, een uiting van de hernieuwde interesse in cultuur en geschiedenis. Het hoger onderwijs bloeide aan de Sorbonne-universiteit. Grote nieuwe instituten gaven Frankrijk een voorsprong op tal van gebieden, zoals de École Nationale des Chartes (1821) voor geschiedschrijving, de École Centrale des Arts et Manufactures in 1829 voor innovatieve techniek en de École des Beaux-Arts voor de schone kunsten, heropgericht in 1830.

Tussen 1795 en 1860 was Parijs verdeeld in twaalf arrondissements. Elk arrondissement was onderverdeeld in vier *quartiers*.

“s-Gravenhage en Omstreken. Wandelkaart” van de gemeentelijke Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting, kleurenlithografie uitgegeven in 1932 door Mouton & Co. Afm. 61 x 103,5 cm.

In de jaren 1920 keek men met kritische ogen naar het ontwerp voor stadsuitbreiding van ‘kunstenaar’ Berlage, het zou te eenzijdig op de fraaie vorm gericht zijn. Daarop kwam de toenmalige Dienst Stadontwikkeling en Volkshuisvesting met een eigen ontwerp en werd na 1928 tussen Mient en Laan van Meerdervoort de Vruchtenbuurt aangelegd. De nieuwe Vruchtenbuurt werd een groene, overwegend voor middenstanders gebouwde wijk en kreeg door zijn besloten pleintjes en monumentaal vormgegeven doorgaande routes toch weer een Berlagiaans karakter. Ook kwam er tussen de Bosjes van Pex en het landgoed Meer en Bos, al een aantal straten van het luxe wijkje Meer en Bos. Nog verder zeewaarts werd tenslotte voortgebouwd aan de Vogelwijk.

keeg door zijn besloten pleintjes en monumentaal vormgegeven doorgaande routes toch weer een Berlagiaans karakter. Ook kwam er tussen de Bosjes van Pex en het landgoed Meer en Bos, al een aantal straten van het luxe wijkje Meer en Bos. Nog verder zeewaarts werd tenslotte voortgebouwd aan de Vogelwijk.

In de driekwart eeuw voor het verschijnen van deze kaart was de bebouwde kom van Den Haag tot het tienvoudige toegenomen en praktisch versmolten met de dorpen Scheveningen, Loosduinen, Rijswijk en Voorburg. Dankzij de verbeterde vervoersmogelijkheden was het centrum van Den Haag met zijn theaters, banken, luxe winkels ook het uitgaans- en winkelcentrum van de Voorburgers en Rijswijkers geworden. Bovendien werden de randgemeenten steeds meer bevolkt door Hagenaars van oorsprong, die er een relatief goedkope en rustig gelegen woning hadden gevonden. Werken en winkelen deden zij in de Residentie.

“Rêverie du Soir” en *“Repos de la Nuit”*, lithografiën gedrukt in kleur met goud naar het ontwerp van **Alphonse Mucha** (1860 – 1936), gedrukt door F. Champenois te Parijs. Gesigneerd en gedateerd **1899** in de druk rechtsonder. Afm.: elk 17,9 x 58,8 cm.

Alphonse Mucha werd geboren in Moravië (huidig Tsjechië) en is onlosmakelijk verbonden met de Art Nouveau, aanvankelijk ‘*le style Mucha*’ genoemd. Als geen ander wist hij de Slavische ziel met een licht melancholische inslag weer te geven. In 1887 vertrok Mucha naar Parijs. Heel de stad was overweldigd door zijn werk en de affiches werden zelfs van de straten geroofd. De sierlijke lijnen, frisse pastelkleuren en weelderige motieven in zijn illustraties van sensuele vrouwen, werden de iconen van het *fin de siècle*.

Een dergelijke vormgeving, zachte kleuring en verbluffend subtiële tekenkunst was vóór Mucha nog nooit eerder vertoond en gaf richting aan de Art Nouveau.

Tussen 1896 en 1902 bereikte Mucha zijn grootste grafische productie en uit die periode stamt ook zijn beste werk, waaronder deze *“Rêverie du Soir”* (avondoverpeinzing) en *“Repos de la Nuit”* (de nachtrust), uit een serie van vier die de tijden van de dag voorstellen.

Centraal in zijn creaties staat de ‘Mucha-vrouw’. Zij trekt ons hypnotisch aan met een onnoembaar maar onweerstaanbaar visioen, een onuitgesproken belofte – heilzaam, verleidelijk, verheffend en op erotische wijze kwetsbaar. Haar blik is wazig, alsof zij juist tevoorschijn komt, op het moment van ontwaken is uitgebeeld, weifelend tussen de liefde van de beschouwer en de vaag herinnerde beelden van een andere wereld.

In Champenois’ catalogus van 1899 geeft de drukker aan dat de serie gedrukt is in 12 kleuren plus goud!

"Quatre Planches Fleurs Décoratives. Serie 253: No. 1 Rose La France, No. 2 Tulipes. No. 3 Coquelicots, No. 4 Roses Variées". Set van 4 kleurenlitho's ontworpen door **Henri Privat-Livemont**. Uitgegeven **rond 1900** door Clément, Tournier & Co. te Genève. Afm. elk 54,5 x 25 cm.

'*La France*' is een roos van historisch belang. Een heerlijke, klassieke theehybride (edelroos) die wereldberoemd is onder rozenhistorici. Naar verluidt werd de legendarische eerste theehybride, geïntroduceerd door Guillot & fils in 1867. Het is een prachtige, heerlijk geurende bloem met een sterke geur, een zoete melange van damast en muskusparfum met een vleugje van de klassieke "Old Rose". Ongrijpbaar en doet denken aan een fijn en subtiel Frans parfum.

De *tulp* werd eind 16de-eeuw in de westelijke wereld geïntroduceerd. De aankomst van een vracht tulpenbollen in 1562 in Antwerpen betekende het begin van de Europese tulpenteelt. De eerste gedocumenteerde exemplaren werden door de Vlaming Carolus Clusius geplant in de door hem vanaf 1593 geleide Hortus botanicus Leiden.

'*Coquelicots*', ofwel klaprozen, onderscheiden zich door hun felrode kleur en oranje tint. Vóór de komst van herbiciden groeide de *Papaver-rhoeas* veelvuldig in landbouwgebieden. Belle Époque-kunstenaars als Claude Monet, Robert Vonnoh en Lucien Pissarro hebben ze regelmatig afgebeeld.

Rozen worden al sinds duizenden jaren geteeld om hun schoonheid en geur. Joséphine de Beauharnais, de echtgenote van Napoleon Bonaparte richtte bij haar Kasteel van Malmaison een rozentuin in, waarin alle destijds bekende rozen stonden.

Reclame affiche voor het bal in het “*Théâtre de l’Opéra*” van Parijs, lithografie in kleur ontworpen door **Jules Chéret**, gedrukt door Chaix in 1897. Gemonteerd op linnen. Afm.: ca. 124 x 89 cm.

Jules Chéret (1836-1932) was de eerste die kleurenaffiches maakte, levendige ontwerpen voor cabaret, variété en theater zoals Olympia, Folies Bergères en Moulin Rouge. Later breidde hij zijn werk uit naar het maken van advertenties voor allerlei producten. Hij wordt gezien als de vader van de moderne lithografie en het reclame affiche.

Met aandacht voor beeld in plaats van tekst, bracht Chéret een revolutie teweeg in de manier waarop posters werden vormgegeven. Hij meende dat een affiche niet noodzakelijkerwijs een product moest tonen, het was slechts van belang dat het bij de kijker een positieve reactie genereerde.

Met zijn grote affiches met afbeeldingen van vrijdenkende dames, zette hij aan tot de emancipatie van de vrouw. Vrouwen werden vóór Chéret meestal afgebeeld als prostituee, of als puritein. Zijn zgn. ‘Chrérettes’ waren geen van beide. Het werkte merkbaar bevrijdend voor de vrouwen van Parijs, die nu décolletés mochten dragen en konden roken in het openbaar.

Vanaf 1892 ontwierp Chéret reclame affiches voor de gemaskerde bals die elk seizoen in het *Théâtre de l’Opéra* werden gehouden. Hij maakte tot 1898 bijna elk jaar hiervoor een ander affiche.

Vaak werden de afbeeldingen zonder tekst gedrukt, zodat gedurende het seizoen aparte opdrukken (met verschillende data en locaties, aangezien er elk jaar vier bals werden gehouden) aan de posters konden worden toegevoegd. De compositie is prachtig en combineert elegantie, romantiek, charme, schoonheid en sexappeal op een luchtige, levendige manier.

Het masker doet niets om de charme van deze lieftallige feestvierder te verhullen, met haar stralende verschijning laat ze alle andere aanwezigen onbeduidend lijken.

Reclame affiche, kleurenlithografie ontworpen door **Jules Chéret**, gedrukt door Chaix te Parijs in **1893**. Afm.: ca. 124 x 88 cm.

De Folies Bergère werd geopend in 1869 en groeide vrijwel direct uit tot de meest enerverende plek in het Parijs van de jaren 1870. Als een van de eerste etablissementen uitgebreid voorzien van elektrische kroonluchters, was het in die tijd een toonbeeld van moderniteit, geheel anders dan de vele Parijse café chantants. In 1882 gold het inmiddels als een soort tempel van het 'joie de vivre', waar amusement samenging met een hapje en een drankje. Bezoekers kwamen niet alleen uit de hoogste kringen maar ook uit de Franse middenklasse, die in die periode haar hoogtijdagen beleefde.

Jules Édouard Marchand, de toenmalige uitbater van de Folies Bergère, huurde met veel succes de meest sensationele acteurs uit die tijd in. Maar hij beseftte dat de vrouw de kern vormde van het succes en presenteerde de 'cocottes' (prostituees) van de Belle Époque. Ook introduceerde Marchand een nieuw fenomeen: de Revue, de 'Place aux Jeûnes' een show met gemengde balletten met een groep dames, attracties en zang afgewisseld met comedy-intermezzo's. De naam Folies Bergère roept het gevoel op van het Parijs van de Belle Époque als geen enkel ander etablissement.

Fleur de Lotus vertelt het verhaal van twee Indiase boerenmeisjes, Goutte de Rosée en haar zuter Fleur de Lotus, die worden ontdekt door een prins en zijn compaan. Het ballet volgt een Assepoester-plot, maar geparodieërd.

Het scenario kan door iedereen in het publiek worden geïnterpreteerd als een conventionele romantische komedie met verwijzingen naar Assepoester en Klein Duimpje. Voor degenen die bekend zijn met het romantisch repertoire, kan Fleur de Lotus ook overkomen als een exotische hervertelling van Giselle met een paar ondeugende intermezzo's en een sprookjesachtig einde.

Dit is een van de laatste posters die Chéret ontwierp voor de Folies Bergère en tevens een van de meest sierlijke. Een meisje van de revue, zoals alle modellen van Chéret altijd lachend, maakt danspasjes in een doorschijnende gele jurk.

35 – "FOLIES BERGÈRE, FLEUR DE LOTUS "

“Le Caucase - Chemin de fer surélevé et sans fin” (De Kaukasus – verhoogde spoorbaan zonder einde) kleurenlithografie ontworpen door A. Rentmeesters, gedrukt in 1898 door Savoné & fils. Gesig-neerd in de druk linksonder. Afm. 93 x 128 cm.

In Frankrijk heten achtbanen *“Montagnes Russes”* (Russische bergen), vernoemd naar de houten ijsglijbanen die Napoleons soldaten aan het begin van de 19de eeuw in Rusland hadden gezien. In 1817 werd in Parijs *“Les Montagnes Russes à Belleville”* gebouwd, de eerste moderne achtbaan. Het karretje reed in geleide rails zodat men op een veilige manier hogere snelheden kon behalen.

“Le Caucase”, die was gebouwd aan de boulevard Jamar vlakbij station Bruxelles-Midi, werd aan-gedreven door twee krachtige elektrische machines. Het affiche roept op om deze gepatenteerde *“Grande Attraction Nouvelle”* te bezoeken. Er is ook een winter-tuin, een buffet en muziek, alles verlicht door elektriciteit. We zien hoe het elegante publiek inmid-dels toestroomt.

“Maurin Quina, Le Puy France”, reclame affiche uit **1906**, lithografie ontworpen door **Leonetto Cappiello** door P. Vercasson & Cie. te Parijs. Afm.: 158 x 117 cm.

Maurin Quina uit Le Puy was een aperitief, een witte wijn die is versterkt met wilde kersen, kinine, bittere amandelen en kersenbrandewijn.

Met dit als “De Groene Duivel” bekende affiche, creëerde Cappiello een briljant beeld. Het groene duiveltje dat charmant grijnzend de kurk uit een rode fles met quina trekt, is zowel duister als meeslepend. De toeschouwer wordt verleid. Het roept de associatie op met la fée verte (de groene fee), de bijnaam voor absint, de drank die populair was tijdens de belle époque, maar in 1906 inmiddels in veel landen verboden.

Leonetto Cappiello (1875-1942) wordt gezien als de vader van het moderne affiche. Hij brak met de zwierige stijl van art nouveau kunstenaars als Alphons Mucha en domineerde 20 jaar lang de Parijse affiche kunst. Cappiello werd beïnvloed door andere posterontwerpers als Jules Chéret en Toulouse-Lautrec.

Kenmerkend voor Cappiello is zijn aandacht voor één pakkend onderwerp, meestal humoristisch, met uitbundige kleuren, een beeld dat je in een fractie van een seconde begrijpt en nooit meer vergeet.

Cappiello maakte reclame voor uiteenlopende sectoren: drank, reizen, sport, sigaretten, sigaren en theater in zowel Frankrijk als Italië. Veel van zijn afbeeldingen beïnvloedden niet alleen volgende generaties artiesten, maar -zoals De Groene Duivel- zijn vandaag de dag visuele iconen geworden.

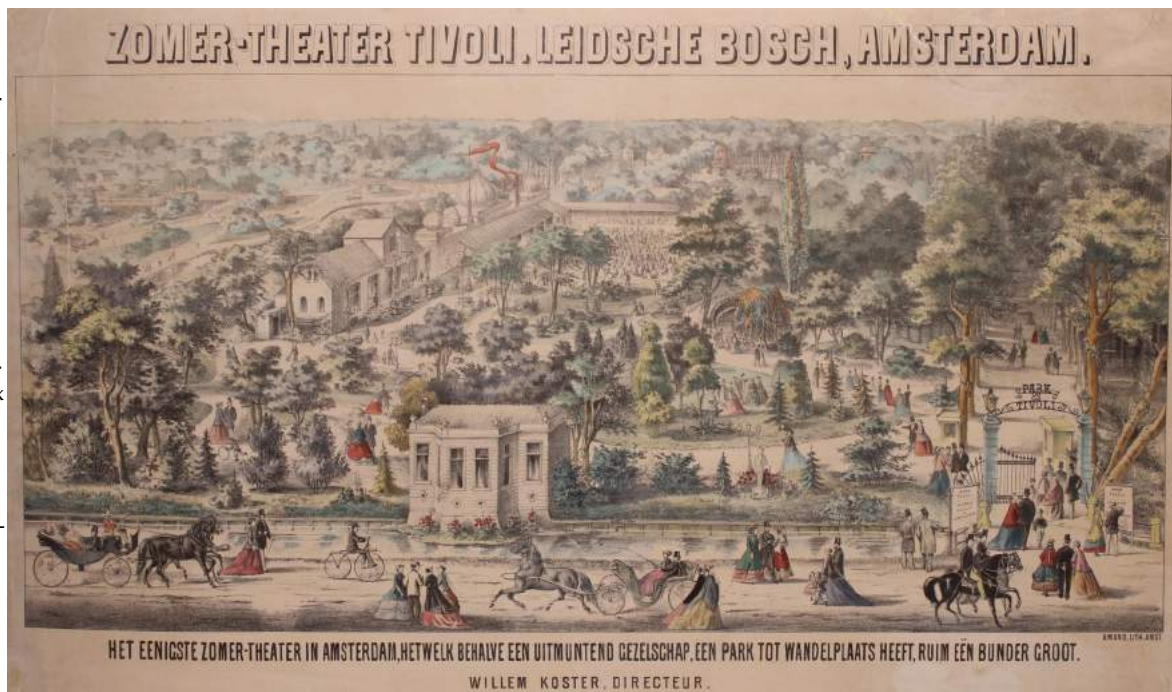

“Zomer theater Tivoli in het Leidse Bosch te Amsterdam”; “Het eenigste zomer-theater in Amsterdam, hetwelk behalve een uitmuntend gezelschap, een park tot wandelplaats heeft, ruim één bunder groot.” Lithografie naar het ontwerp van **Albertus Braakensiek**, gedrukt rond 1865 door **Gustave Amand**. Afm. 42,5 x 74 cm.

In Amsterdam aan de Stadhouderskade tegenover het Leidsebosje, lag naast de ingang van het Vondelpark in de negentiende eeuw de zomertuin Tivoli waar de fatsoenlijke burgerij 's zomers kon wandelen, iets kon drinken en van een troepje internationale artiesten kon genieten dat elke avond iets anders bracht. Vaak kwamen er speciale attracties zoals goochelaars en andere variété-artiesten en niet zelden eindigde de avond met vuurwerk.

In het zomertheater Tivoli werden muzikale matineeën, 'opéras comiques', operettes en vaudevilles gehouden. Bij de avondconcerten en bals hingen vetpotjes tussen de bomen en was de tuin feestelijk verlicht. Het naast het grote 'rij- en wandelpark' (Vondelpark) gelegen Tivoli had echter weinig groeimogelijkheden en al in 1869 werd het kavel verkocht voor de bouw van een weeshuis. Dat weeshuis werd weer gesloopt in 1985, nu staat er het Byzantium.

38— THEATER NAAST HET VONDELPARK

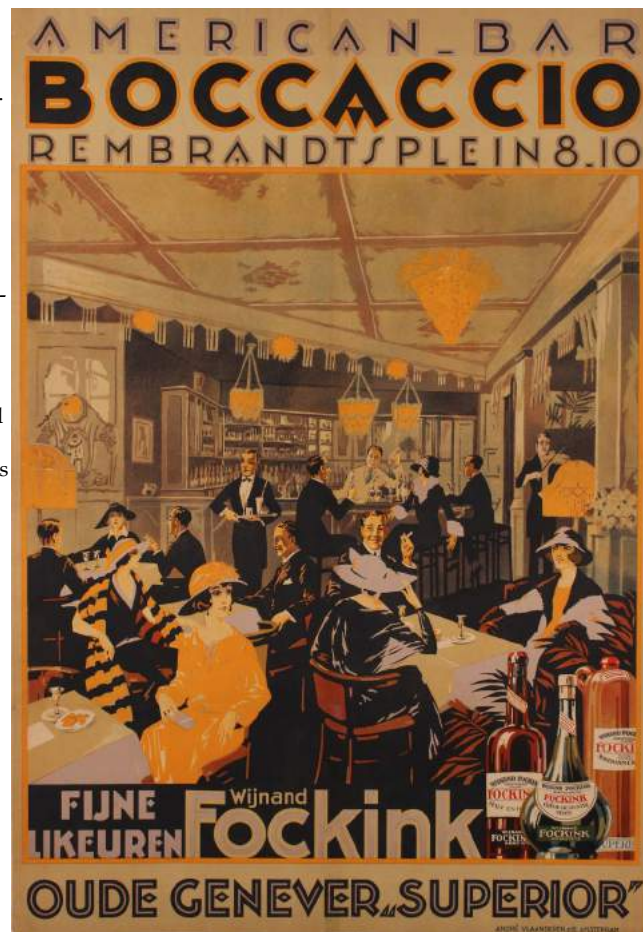

“**American-Bar Boccaccio - Rembrandtsplein 8-10**”, kleurenlithografie vervaardigd door **André Vlaanderen** (1881-1955), **rond 1928**. Afm.: 92 x 63 cm

Het lag aan de ‘rustige kant’ van het Rembrandtplein, American-Bar Boccaccio. Sinds september 1921. Naast hotel Riche en café-retaurant Paulaner Bräu. Het Rembrandtplein zat vol openbare vermakelijkheden. Het kende stilte, onrust en vertier. Draaiorgels en straatmuzikanten zorgden voor de muziek buiten.

Het interbellum was een gouden tijd voor het Rembrandtplein. “Op zaterdagavond leek het wel of men in London, Berlijn of Parijs was. Aan de overkant, bij het Rembrandt-Theater, was de vestibule stampvol, het gehele trottoir bezet met een mensenmassa. Luide stemmen klonken van achter uit de vestibule, over de hoofden der dringende massa, verkondigend het woord: uitverkocht! Vóór- en achterwaarts dringen van plaatsbezitters en teleurgestelden.”

Na een bezoek aan het Rembrandt-Theater of een dancing kon met via Boccaccio geleidelijk terug naar de realiteit. Met schenkt er fijne likeuren van Wijnand Focking. In de achtergrond speelt het *orkest* van Guus Fritze. Langzaam kunnen we terugkeren naar het echte leven, naar de fiets die wacht en naar het huis in een donkere straat waar de voordeur al op het nachtslot zit. We blijven nog heel even.

Deze catalogus is mede mogelijk gemaakt door

Bank ten Cate & Cie
private banking sinds 1881

